

Н. А. Новікова,

к. е. н., доцент, здобувач, ННЦ "Інститут аграрної економіки" НААН, м. Київ

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

N. Novikova,

PhD, Associate Professor Researcher

of the National Scientific Centre "Institute of Agricultural Economics" National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

DIRECTIONS OF STATE REGULATION AND EVALUATION OF ECONOMIC INTERESTS IN THE AGRICULTURAL SECTOR

Розвиток аграрного сектору визнається в Україні одним з пріоритетних напрямів ринкових реформ і державної регуляторної політики. Його значення та вплив на соціально-економічні перетворення важко переоцінити. Перш за все, це додаткові надходження до державного бюджету, нові робочі місця, розширення виробництва товарів і послуг, запровадження ноу-хау та інших досягнень науково-технічного прогресу, що приведе до унормування ситуації, яка пов'язана з системною депопуляцією, підвищенням престижності праці на землі, добробуту сільського населення й життя на селі.

Проблема в тому, що в національній економіці й аграрній сфері зокрема все ще продовжується трансформація економічних інтересів, а також становлення державної регуляторної політики у контексті їхньої адаптації до ринкового середовища взаємовідносин. Тому, замість безпосереднього регулювання економічних інтересів, переважна частина енергії витрачається на організацію-здійснення цього процесу. Для стабільного розвитку недостатньо створення лише відповідних економічних, правових та організаційних передумов, необхідна також активізація діяльності утворених інститутів, причетних до формування "рамкових правил" життєздатності суб'єктів господарювання агросектору, скорочення транзакційних витрат та підвищення його ефективності. Державне регулювання економічних інтересів суб'єктів господарювання у контексті врахування парадоксів українського аграрного сьогодення повинно бути змінене через дві основних причини, які визначають загальні контури розвитку аграрної сфери — це зокрема: утвердження приватної власності на предмети і засоби праці (землю, майно, худобу тощо); унормування ситуації, яка пов'язана із системною депопуляцією на селі і падінням престижності праці на землі й життя на селі. Оптимізуючи механізми регулювання аграрної сфери в контексті врахування цих двох позицій, держава, на наше глибоке переконання, зможе розраховувати на збереження села й закріплення з агровиробничою системою статусу високопродуктивного, високодохідного, соціально спрямованого сегменту національної економіки.

The development of the agricultural sector is recognized in Ukraine as one of priority directions of market reforms and regulatory policy. Its value and impact on the socio-economic transformation is difficult to overestimate. First of all, this additional budget revenues, new jobs, expand production of goods and services, implementation of know-how and other achievements of scientific and technological progress, leading to normalization of the situation, which is associated with systemic depopulation, increase of prestige of working the land, rural livelihood and rural life.

The problem is that in the national economy and the agricultural sector in particular is still ongoing transformation of economic interests, as well as the establishment of the state regulatory policy in the context of their adaptation to the market environment relationships. Therefore, instead of direct regulation of economic interests, the vast majority of energy is consumed in the process. For sustainable development it is not enough creation of appropriate economic, legal and organizational prerequisites also the revitalization of the reconstituted institutions involved in the formation of the "framework rules" the viability of economic entities in the agricultural sector, reducing transaction costs and improving its efficiency.

State regulation of economic interests of business entities in the context of accounting for the paradoxes of Ukrainian agrarian present should be changed in two main factors that determine the General outline of the development of the agrarian sector, in particular: approval of private ownership of the objects and means of labors (land, property, cattle and the like); normalization of the situation, which is associated with systemic depopulation in rural areas and the decline in the prestige of working the land and life in the village. Optimizing the mechanisms of regulation of the agrarian sector in the context of these two positions, the state, in our deep conviction, will be able to rely on the preservation of the village and hold agricultural industrial system status high-performance, highly profitable, socially directed segment of the national economy.

Ключові слова: економічні інтереси, державне регулювання, аграрний сектор, соціально-економічні відносини, агенти ринку, національна економіка, оцінка економічних інтересів.

Key words: economic interests, government regulation of the economy, agrarian sector, socio-economic relations, the agents of the market, national economy, assessment of economic interests.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Необхідною умовою функціональності державного регулювання є взаємодоповнюваність ринкових і державних регуляцій як основа взаємовигідної імплементації економічних інтересів. У систему державного регулювання економічних інтересів суб'єктів аграрної сфери повинен бути вбудований дієвий інституційний механізм і розроблені відповідні методичні положення їх оцінки у контексті врахування національних особливостей агрогосподарського обміну [1]. Механізм має забезпечувати всебічну реалізацію взаємних очікувань учасників агроринкового обміну, незалежно від форм власності і видів економічної (виробничо-господарської) діяльності [2]. Тут слід ефективно поєднати базисні (власність, влада, вартість, праця) і похідні (конкуренція, інфраструктура, ціна) інститути й інституції у контексті їхньої конструктивної взаємодоповнюваності для забезпечення зокрема справедливого перерозподілу вартостей — це головна, фундаментальна проблема. Усе це забезпечуватиме створення сприятливих інституційних умов економічного зростання, а також інвестиційної привабливості галузі [3].

Разом з цим потрібна якісна економічна оцінка економічних інтересів суб'єктів аграрної сфери, задля забезпечення прийняття економічно обґрунтованих, справедливих управлінських рішень у системі державного регулювання [4].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На актуальність питання державного регулювання та оцінки економічних інтересів суб'єктів аграрної сфери на сучасному етапі вказують численні теоретичні дослідження і узагальнення як вітчизняних, так і іноземних вчених, зокрема праці А. Алтухова, В. Амбросова, Ю. Білика, В. Бойка, В. Власова, В. Галушка, Г. Калетніка, С.Кваші, М. Кропивка, І. Лукінова, П. Макаренка, М.Маліка, А. Малиновського, Л. Мармуль, В. Маслакова, В. Олійника, Б. Пасхавера, Е. Румянцевої, В. Рябокона, П. Саблука, В. Точиліна, І. Ушачева, Л. Худолій, Г. Черевка, О. Шпикуляка, О. Шпичака, О. Шубравської, В. Юрчишина.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Будуючи систему державного регулювання економічних інтересів суб'єктів господарювання, необхідно звернути увагу на організаційні форми їх створення-функціонування як інституційну основу власне реалізації мотивацій, а також формування ефективності бізнесу [5]. Також підприємці різних форм господарювання й власності мають різні підходи до наповнення ринку сільськогосподарською продукцією. Проте тут є чимало проблем, які власне і позиціонуються у площині регулювання економічних інтересів й забезпечення доступу безпосередніх виробників продукції до організованого аграрного ринку. Слід впроваджувати

відповідні мотиваціям виробників, елементи державного регулювання економічних інтересів, зокрема в інфраструктурному забезпеченні виробництва-реалізації.

У заданому контексті пропонуємо застосування концепції збалансованої системи показників, в основі якої цілісне позиціонування визначень рівня поточних ефектів господарської діяльності суб'єктів у зв'язку з можливими перспективами їх задоволення. Для більшої конкретизації й структуризації заданих методичних положень пропонуємо систему показників, за допомогою яких, на наше переконання, можна здійснювати оцінку ступеня задоволення економічних інтересів та ефекти державного регулювання. Концептуальна схема пропонованих методичних положень оцінок (дослідження) економічних інтересів суб'єктів господарювання вимагає застосування так званого "блокового" підходу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для конкретизації й структуризації методичних положень пропонуємо систему показників, за допомогою яких, на наше переконання, можна здійснювати оцінку ступеня задоволення економічних інтересів та ефекти державного регулювання (табл. 1).

Приведені сегменти й показники оцінювання інтересів суб'єктів господарювання дають можливість шляхом проведення відповідної дослідницької роботи визначити рівень задоволеності потреб, а також дієвості державної регуляторної політики.

Практична значущість даних методичних положень у тому, що вони дають обґрунтовану можливість забезпечити багатофакторну оцінку реалізації-регулювання економічних інтересів в аграрній сфері.

Відтворюючи наше бачення напрямів державного регулювання економічних інтересів суб'єктів господарювання, вважаємо за необхідне якомога ширше окреслити основні положення відповідної концепції, яка стосується різних сегментів задоволення потреб учасників ринкового обміну, серед яких: ринок (внутрішній і глобальний), підприємство, а також соціально-трудова діяльність окремого індивіда. Усі названі сегменти наслідують відповідний рівень ефективності, яка може бути оцінена у контексті аналізу шляхів та можливостей реалізувати економічний інтерес у результаті відповідних соціально-господарських взаємодій.

Разом з цим економічні інтереси як економічна субстанція, об'єкт державного регуляторного впливу, зреалізуються у контексті формування ефективності господарювання, оцінка якої надає вагомий підстави робити відповідні висновки щодо мотивацій підприємців, а також пріоритетів держави у галузі.

Головним чином, на нашу думку, тут слід сприяти формуванню сприятливого інституційного середовища розвитку господарюючих структур, які є головним складником у механізмі реалізації економічних інтересів

суб'єктів господарсько-трудового процесу у будь-якому сегменті аграрного ринку. Однією із критеріальних характеристик необхідності визнання за важливість цього питання є соціально-трудова складова, адже ефективний розвиток агропродовольчого комплексу у своїй основі забезпечує роботою значну частину працівників, тому формування сприятливого інституційного середовища регулювання економічних інтересів має неабияке значення.

ВИСНОВКИ

Аграрна політика як конструкційна схема поведінкових характеристик, а також система взаємодії державних органів й уповноважених ними інституційних утворень, щодо упорядкування інституційного середовища реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання, повинна спрямовуватися на забезпечення сталого розвитку агросфери. Основу концептуальних засад здійснення галузевої аграрної політики становить ідейне підґрунтя стосовно необхідності забезпечення ефективної взаємодії існуючих і обґрунтованого підходу до створення нових нормативно-регуляторних актів в царині забезпечення упорядкування господарських взаємодій учасників ринку. В удосконаленні державної регуляторної політики стосовно економічних інтересів суб'єктів господарювання в аграрній сфері, держава повинна чітко виділити основні напрями регулювання, що дозволить сконцентрувати зусилля і максимально приділити увагу найбільш "нужденним" в регулюванні галузям, виробництвам, а також функціональним підсистемам агрогосподарського комплексу. Також необхідно започаткувати універсалізацію механізмів державного регулювання, але поряд з цим, вони мають забезпечити врахування національної агрогосподарської ідентичності, яка унормовує існування інституційно-специфічних підприємницьких укладів на селі (дрібнотоварний, фермерський, крупнотоварний). Методичні положення оцінки економічних інтересів суб'єктів господарювання аграрної сфери, визначають засадничі підґрунтя упорядкування конструкції існуючих методик, щодо визначення результатів власне реалізації економічних інтересів у контексті задоволення потреб учасників ринкового обміну.

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров та ін. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 1008 с.
2. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдован Л.В. та ін.]; за ред. Б.Й. Пасхавера. — К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув., 2009. — 432 с.
3. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг). Вип. 6 / [Шпичак О.М., Воскобійник Ю.П., Шпикуляк О.Г., та ін.]; за ред. Ю.П. Воскобійника // Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприєм-

Таблиця 1. Сегменти й показники оцінювання економічних інтересів суб'єктів господарювання аграрної сфери

Сегменти оцінювання	Показники оцінювання (визначення) рівня ефектів
<i>Інвестиційна й фінансова діяльність:</i> - прибутковість й рентабельність; - виручка від реалізації виробленого продукту; - структура і розмір витрат за статтями собівартості; - інвестиції в основний капітал	Співвідношення динаміки зростання собівартості продукції і змін в обсягах її реалізації на ринку. Зміни вартості статей витрат виробництва і доходів від продажу сільськогосподарського товару. Динаміка залучення інвестицій
<i>Місце на ринку та питома вага його охоплення:</i> - питома вага ринку сільськогосподарської продукції та продовольства; - обсяг реалізації продукції; - якісні параметри продукції	Частка ринку виробника і обсяги реалізації сільгосппродукції на зовнішніх ринках
<i>Динаміка інноваційного розвитку:</i> - рівень інноваційності технологій виробництва продукції; - впровадження організаційних та продуктових інновацій; - скорочення виробничих та інфраструктурних витрат	Зміни результативності виробництва в частині їх обсягів. Зміни продуктивності праці. Зміни урожайності продукції рослинництва та продуктивності тварин
<i>Розвиток і розширене відтворення виробництва:</i> - продуктивність праці; - рівень заробітної плати персоналу; - динаміка кадрового потенціалу; - підвищення кваліфікації працівників; - використання інформаційних технологій	Рентабельність інвестицій у розвиток підприємств. Динаміка змін продуктивності праці. Досягнення відповідності освіти працівників займаним посадам і виконуваним роботі
<i>Взаємовідносини з іншими учасниками ринку, споживачами сільськогосподарського товару:</i> - доступ до виробничих ресурсів і технологій; - забезпечення збалансованості взаємовідносин	Ефективність ресурсного обміну. Доступ до ринку та інфраструктурних каналів збуту агропродукції й продовольства

ствах (моніторинг). — Вип.6 / [Шпичак О.М., Воскобійник Ю.П., Шпикуляк О.Г., та ін.]; за ред. Ю.П. Воскобійника. — К.: ННЦ ІАЕ, 2013. — 440 с.

4. Державна підтримка агросфери: еволюція проблеми / [Бородіна О.М., Кирилюк С.В., Попова О.Л. та ін.]; за ред. О.М. Бородіної. — К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ, 2008. — 264 с.

5. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. та ін.] / Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2014. — 516 с.

References:

1. Prysiazhniuk, M.V. Zubets', M.V. Sabluk, P.T. Mesel'-Veseliak, V.Ya. and Fedorov, M.M. (2011), *Ahrarnyj sektor ekonomiky Ukrainy (stan i perspektyvy rozvytku)* [Agricultural sector of Ukraine (state and prospects)], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
2. Paskhaver, B. J. Shubravs'ka, O.V. and Moldovan, L. V. (2009), *Vykylyky i shliakhy ahroprodovol'choho rozvytku* [Challenges and ways of agri-food development], NAN Ukrainy; Ін-т екон. та прогнозув, Kyiv, Ukraine.
3. Shpychak O.M., Voskobijnyk Yu.P. and Shpykuliak, O.H. (2013), *Vytraty ta efektyvnist' vyrobnytstva produktsii v sil's'kohospodars'kykh pidpriemstvakh (monitorynh)* [Cost and efficiency of production in the agricultural enterprises (monitoring)], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
4. Borodina, O. M. Kyrzyiuk, S. V. and Popova, O. L. (2008), *Derzhavna pidtrymka ahrosfery: evoliutsiia problemy* [State support agrosphere: evolution problems], Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ, Kyiv, Ukraine.
5. Lupenko, Yu.O. Malik, M.J. and Shpykuliak, O.H. (2014), *Innovatsijne zabezpechennia rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektyvy* [Innovative software development of agriculture Ukraine: Problems and Prospects], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2015 р.